

baznīcas un 1780. gadā – Skujenes baznīcas pārbūvi (234., 406. lpp.). Kritiski vērtēta hipotēze par kādas Koknesē 12. gadsimta slāni atsegtas celtnes palieku saistīšanu ar pareizticīgo baznīcu (169.–170. lpp.).

Pamācošs ir arī ilustratīvais materiāls: lai cik izcils būtu J. K. Broces devums mūsu kultūrā, dažādu attēlu salīdzinājums (Cēsu Sv. Katrīnas baznīca 128.–129. lpp., Salaspils Sv. Jura baznīca 369.–371. lpp.) liecina, ka jābūt ļoti uzmanīgam, novērtējot viņa zīmējumu precizitāti.

Diemžēl pētījumam ir kāda skumdinoša pieskaņa: nākas secināt, ka mūsu baznīcu viduslaiku mantojums ir stipri vien trūcīgāks nekā tas varētu būt, un iemesls tam ir gan vēlāku laiku pārbūves, gan kara un cita veida postījumi. No daudzām baznīcām saglabājušies tikai fragmenti, vai arī tās vispār pazudušas no zemes virsas, līdz ar to katra vēl pārpalikusī viduslaiku liecība būtu jāargā ar īpašu uzmanību.

Dažas lietas varētu precizēt vai arī interpretēt citādāk, nekā to piedāvā pētījuma autori. Ikšķiles draudzes novads (*parrochia*) pirmoreiz minēts jau 1248., nevis 1457. gadā (156. lpp.). Rēzeknes, Ludzas un Viļakas baznīcām 1613. gadā trūka nevis draudzes novada (247. lpp.), bet gan priesterā (*parochus*). Atsaucoties uz 17. gs. zīmētiem Raunas baznīcas plāniem, izteikta doma, ka baznīcai dienvidu pusē bijusi liela piebūve (sk. 239.–240. lpp.), tomēr plānos iezīmētās līnijas var tiklab liecināt arī par mūra žogu. Savukārt pie Mālpils baznīcas ziemeļaustrumu stūra būs bijis nevis vieglā koka konstrukcijā celts kaulu kambaris (220. lpp.), bet gan kaulu bedre, kā tas norādīts 218. lpp. ievietotajā plānā (*Kuhle mit todten beinen*), līdz ar to plānam pievienotajā baznīcas sānskatā nekāda piebūve nav parādīta.

Vēl viena piezīme, kas faktiski attiecināma uz daudzām publikācijām. Būtu vēlams dokumentos minētos baznīcu, amatpersonu u.tml. oriģinālnosaukumus dot nominatīvā vai, ja nominatīvs grūti nosakāms, citēt visu teikumu vai teikuma daļu. Tā, *Montem sancti Nicolai* (136. lpp.) vietā labāk būtu rakstīt *Mons sancti Nicolai, ecclesiae S. Pauli* (171. lpp.) vietā – *ecclesia S. Pauli* (taču turpat tālāk pareizi – *rector ecclesiae S. Pauli*) utt.

Andra Caunes un Ievas Oses darbs ir augstu vērtējams ieguldījums Latvijas viduslaiku kultūras pētniecībā. Autori pedantiski vākuši un sakopājuši visas iespējamās ziņas un norādes (arī eventuālās) par Latvijas viduslaiku mūra baznīcām vienā veselumā, un šādā aspektā gan kā pētniecisks, gan enciklopēdisks izdevums tas ir pirmreizējs. Grāmata noteikti būs vērtīgs ieguvums gan dažādu nozaru speciālistiem, gan interesentiem.

Muntis Auns

Ventspils muzeja raksti. VI / Sast. M. Jakovļeva, A. Vijups. – Ventspils: Ventspils muzejs, 2009. – 276 lpp.: il.

Ventspils muzeja rakstu kārtējā – sestajā krājumā ietverti 2007. gadā notikušās Kurzemes un Zemgales hercogistes vēsturei veltītās konferences materiāli, kas papildināti ar dažiem citiem rakstiem. Kopā krājumā ir 17 raksti, kuros atspoguļojas gan dažāda tematika, gan hercogistes vēstures

starptautiskais skanējums – autoru vidū ir pētnieki no Latvijas, Austrijas, Francijas, Lietuvas, Polijas un Vācijas.

Jau krājuma sākumā ievietotas ziņas par katru autoru, kā arī īsi raksturots rakstu saturs, tādēļ šajā apskatā iezīmēti galvenie tematiskie virzieni.

Vispirms jāmin hercogistes ārējās attiecības dažādos laikos – ar Angliju (F. Kellers), Zviedriju (M. Balcereks), Nīderlandi (A. Filberts). Pirmie divi autori aplūkojuši galvenokārt hercoga Vilhelma aktivitātes, bet A. Filberts pētījis iecerēto, taču neīstenoto Kurzemes un Roterdamas sadarbību koloniālpolitikā pašās 17. gadsimta beigās.

Par “ārpolitiski iekšpolitisku” jautājumu varētu dēvēt B. Dibaša rakstu “Kurzeme un Kurzemes tematika Polijas–Lietuvas seimos 16.–18. gadsimtā” (aplūkota seima funkcionēšana un Kurzemes un Piltenes muižniecības saikne ar to) un E. Oberlendera rakstu par Vidzemes un Kurzemes bruņniecības “brīvprātīgo padošanos” poļu-lietuviešu, zviedru un krievu virskundzībai (1561–1795). Pēdējā tēma acimredzot vēl ilgi būs diskusiju objekts, jo jautājumā par Baltijas muižniecības privilēģiju saglabāšanos nenovēršamas virsvaras maiņas apstākļos joprojām pastāv dažādi viedokļi: muižniecībai bija iespējams noturēt savas pozīcijas, vai nu pateicoties laimīgu nejaušību ķēdei (pēc E. Oberlendera), vai arī agrāko likumu un privilēģiju saglabāšana bija tā laika Eiropas standarts (J. fon Ungers-Šternbergs).

Līdzīga tēma ieskicēta arī A. Čerpinskas rakstā “Kurzemes hercogistes ēnā: Kurzemes guberņas lojalitāte Krievijai 1812. gada karā”, atstājot atklātu jautājumu, vai muižniecības sadarbošanās ar franču okupācijas varu vērtējama kā muižniecības dubultmorāle vai arī kā centieni saglabāt kārtību zemē un nosargāt savas kārtas pozīcijas.

Dažādi Kurzemes hercogistes ekonomiskās dzīves jautājumi aplūkoti M. Jakovļevas, V. Kvaskovas un Z. Ķaupas darbos. V. Kvaskovas rakstā “Hercogienes Elizabetes Magdalēnas saimnieciskā darbība” atainota gan Elizabetes Magdalēnas (1580–1649) muižu pārvalde un saimniecība, gan raganu prāvas viņas muižās, gan hercogienes interese par farmāciju un dziedniecību un rūpes par baznīcu būvi un uzturēšanu. Z. Ķaupas raksts “Lietuva un Kurzemes ostas 18. gadsimtā” veltīts Lietuvas un Kurzemes tirdzniecībai un tirdzniecības infrastruktūras jautājumiem. Savukārt M. Jakovļevas rakstā par Kurzemes hercogistes floti un kuģu būvi aplūkots reālais, no dokumentiem izsecināmais lietu stāvoklis un kļiedēts mīts gan par it kā vareno Kurzemes hercogu floti (tajā ziedu laikos patiesībā bijuši tikai 15–35 kuģi), gan par nekad neeksistējušo kuģu būvētavu Kuldīgā.

Plašāka hercogistes sabiedrība aplūkota antropologu G. Gerharda un G. Zariņas pētījumos par Ziemeļkurzemes iedzīvotāju veselību un citiem demogrāfiskiem aspektiem un M. Barzdevičas rakstā par ļaužu ikdienas

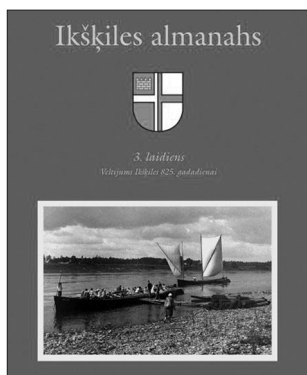

dzīvi (dienas režīms un godi pēc baznīcu vizitāciju dokumentiem); savdabīgā veidā gan hercogistes ikdienas dzīve, gan kari un mītiski priekšstati par pasauli atainojušies folklorā (L. Jakubenoka. “Kurzemes hercogistes atspoguļojums vēstītājfolklorā”). Pārskatu par hercogistes ebreju kopienas vēsturi, it īpaši tās apgaismības pārstāvju darbību 18. gadsimta otrajā pusē, sniegusi T. Aleksejeva.

Dažādiem avotiem, līdztekus atainojot arī vairākas Kuzemes hercogistes vēstures nianšes, pievērsusies A. Būsa (“18. gadsimta beigu Kurzemes ceļu kartes Valsts bibliotēkā Berlīnē”) un J. Baltiņš (“Heraldika Ketleru dinastijas Kurzemes prinčesu zīmogos”). A. Sommerlata apcerējusi lokālās vēstures rakstniecību Kurzēmē apgaismības laikmetā.

Interesanto rakstu krājumu savdabīgu padarījušas dažādas tehniskas (maketētāja? korektora? tipogrāfijas?) dīvainības, taču teksts ir salasāms, un tas ir pats galvenais.

Muntis Auns

Ikšķiles almanahs. Veltījums Ikšķiles 825. gadadienai. 3. laidziens / Sastādītājs Valdis Villerušs. – Ikšķile, 2010. – 271 lpp. ISBN 978-9984-49-103-5

Sabiedrības iniciēti un Ikšķiles novada domes balstīti, kultūras mantojuma kopšanas darbi realizējušies zinātnisku, kultūrvēsturisku pētījumu apkopojuma “Ikšķiles almanahs” kārtējā – 3. laidienā.

Krājums pakārtots Ikšķiles vārda pirmā pieminējuma rakstītajos avotos 825. gadskārtai. Tajā iekļauti šai gadskārtai veltītās zinātniskās konferences materiāli, kultūrvēsturiski pētījumi par jaunākā laikmeta novada vēsturi, ainavu, novada ievērojamiem cilvēkiem, kā arī pēdējo gadu svarīgāko kultūras notikumu hronika.

Ikšķilei bija lemts kļūt par vietu, no kuras aizsākās Rietumu kristīgās baznīcas misija Latvijas teritorijā, kas neatgriezeniski ietekmēja Baltijas tautu vēsturiskos likteņus. Gan vēsturnieku *Munti Aunu*, gan arheologu *Gunti Zemīti* ieintriģējis jautājums, kāpēc bīskaps Meinards tieši Ikšķīli izvēlējies par savas misijas centru. Kā rāda arheoloģiskie pētījumi, ceļā no Daugavas grīvas līdz Ikšķīlei tolaik bijusi vesela rinda apdzīvotu lībiešu apmetņu, tostarp pat lielākas un nozīmīgākas dzīvesvietas nekā Ikšķile. Analizējot gan rakstītos avotus, gan arheoloģisko izrakumu liecības, autori aplūko Ikšķīles vietu un lomu citu Daugavas lejteces lībiešu ciemu, kā arī 12. un 13. gs. Baltijas notikumu kontekstā.

Savukārt par Eiropas un pasaules tirdzniecības un satiksmes ceļu krustpunktu Ikšķīli un Daugavas lejteci uzlūko vēsturnieks *Kaspars Kļaviņš*.